

ภาควิชาการ/ภาษาไทย
ตอนที่ ๒ พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRbhip6NybOI3Wscn4BXMO_RvVLdZfkGy0FpOjldC54RImqolPc

บทบาทพุทธศาสนตรบัณฑิตที่สังคมพึงประสงค์

พระครูปริยัติกิตติธำรง(ทองขาว กิตฺติธโร), ผศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บทนำ

ก่อนอื่น ต้องขอแสดงความชื่นชมยินดีกับบัณฑิตใหม่ คือพุทธศาสนตรบัณฑิต รุ่นที่ ๕๖ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต และพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ที่สำเร็จการศึกษาและได้เข้ารับปริญญาบัตรด้วยความภาคภูมิใจในวันนี้ ซึ่งเป็นรุ่นที่ ๒ ที่ได้มารับปริญญา ณ อาคารหอประชุมรวม ๔๘ พรรษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งนี้

สังคมไทยในยุคปัจจุบัน(Modern Society) เป็นสังคมยุคน้ำมันแพง และแพงที่สุดในประวัติศาสตร์ เป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อนอย่างมากทั้งทางด้านจิตใจ (Mind) อารมณ์ (Emotion) สังคม (Society) เศรษฐกิจ (Economics) การเมือง (Politics) การศึกษา (Education) การศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม (Religion and Culture) เสื้อผ้า เสื้อแดง เสื้อเหลือง เสื้อน้ำเงิน และสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้านต่างๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม เปลี่ยนแปลงไปมากจนบางครั้งและบ่อยครั้งที่คนในสังคมตามแทบไม่ทัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านการบ้านการเมืองด้วยแล้วยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ เพราะในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ที่ผ่านมานั้น มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ด้านผู้นำผู้บริหารประเทศเพียงปีเดียวมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีมากถึง ๔ คนคือ ฯพณฯ นายสมัคร สุนทรเวช (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ และนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งถือว่าไม่เคยมีมาก่อน แต่บัดนี้มีแล้ว เพราะนับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย นานถึง ๘๐ ปี มีการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้น ๒๕ ครั้งนั้น ยังไม่เคยมีปรากฏการณ์อย่างนี้มาก่อนเลย เพิ่งจะมีขึ้นมาเอง

บทบาทพุทธศาสนตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสังคมปัจจุบัน ได้รับการยกย่องเชิดชูอยู่พอสมควร ขณะเดียวกันพุทธศาสนตรบัณฑิตบางรูปบางท่านบางส่วน ได้พยายามรักษาบทบาทของตัวเองไว้โดยการประยุกต์ให้สอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนไป เพื่อนำหลักพุทธธรรมและหลักธรรมมาภิบาลออกมารับใช้สังคมได้อย่างน่าอนุโมทนา ถึงแม้ว่าบางส่วน ได้สูญเสียบทบาทในอดีตไปบ้าง แต่พุทธศาสนตรบัณฑิตอีกจำนวนไม่น้อย ที่พอใจอยู่กับบทบาทหน้าที่

ในฐานะเจ้าของพิธีกรรมในด้านต่าง ๆ โดยไม่สนใจต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลง หรือเป็นปัญหาสังคม (Social Problems) ที่เกิดขึ้น หรือบางส่วนอาจสนใจ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร

ความหมาย

บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำ พุทธศาสตรบัณฑิตคือใคร ใครคือพุทธศาสตรบัณฑิต พุทธศาสตรบัณฑิต ในที่นี้ หมายถึง บัณฑิตของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งที่เป็นพระและฆราวาส คือ บัณฑิตผู้จบการศึกษาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย มีความรู้ความสามารถทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสตร์ คือศาสตร์หรือความรู้ต่าง ๆ ทางด้านพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงทางสังคมเป็นอย่างดี ดังปณิธานและปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า ศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาการชั้นสูง มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาพระพุทธานุสา นูรณการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม

หากพิจารณาบทบาทของพุทธศาสตรบัณฑิตในระยะ ๔๐ กว่าปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าบทบาทของพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยนั้น ได้เป็นผู้นำ เป็นผู้บริหารในด้านต่างๆ ในสังคมมากมาย ทั้งทางด้านพระพุทธานุสา ด้านสังคมทั้งในและต่างประเทศ พุทธศาสตรบัณฑิตเป็นที่เคารพนับถือ และยอมรับของสังคมไทย โดยเฉพาะในด้านผู้นำทางด้านจิตใจ เช่น เป็นพระสังฆาธิการเกือบทุก ระดับชั้นในสังคมสงฆ์ เช่น เป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะภาค เป็นต้น ได้บริหารและบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งในกรุงเทพฯ และทุกส่วนของภูมิภาค อย่างอ่อนก่อนนั้ ทำให้วัดเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนคนทั่วไปได้อย่างเป็นที่น่าสนใจ

ทางด้านวิชาการนั้น บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งในและต่างประเทศ ดังตัวอย่างเช่น พระเดชพระคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ปยุตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษ จำรงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต, และพระธรรมโกศาจารย์, ศาสตราจารย์, ดร. ราชบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

ท่านได้เป็นรูปแบบ (Model) ที่ดีและมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้ระดมให้พุทธศาสตรบัณฑิต ทำหน้าที่พัฒนาสังคมและเผยแผ่พุทธธรรม ศีลธรรมแก่พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และภักดีต่อประเทศชาติ พระพุทธานุสา และพระมหากษัตริย์ เป็นอย่างดียิ่ง และต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมอย่างกว้างขวาง ตลอดมา

ในปีการศึกษา ๒๕๕๓ นี้ มีพุทธศาสนตรบัตถิตของคณะสังคตศาสตร จบหลักสูตรและเข้ารับปริญญาจันนวนทังสิ้นเกือบหนึ่งพันรูป/คน แต่ถ้ารวมทังหมดทุกคณะของมหาวิทยาลัยแล้ว มีผู้จบการศึกษาทังสิ้นจันนวนเกือบ ๒,๐๐๐ รูป/คน จึงนับได้ว่า มหาวิทยาลัยได้ผลิตบัตถิตออกมารับใช้สังคตและสนองงานของคณะสงฆเป็นจันนวนปีละมีใช่น้อยทีเดียว

สังคตไทยในชนบทปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะสังคตพระสงฆ สังคตวัด เป็นสังคตที่เนาวิตกกังวลและเนาเป็นหวงมาก เพราะสังคตสงฆหรือสังคตวัดนั้น เกือบจะพูดได้ว่า เป็นสังคตที่เกือบจะปราศจากการศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนของศาสนา เพราะในสังคตชนบทบางแห่งนั้น ไม่มีสถานศึกษา ไม่มีแม่กระทั่งพระสงฆที่จะอยู่ดูแลวัด หรือให้การศึกษา ไม่มีพระสงฆที่จะให้พุทธศาสนิกชนชาวพุทธได้ทำบุญรักษาศิล และเจริญจิตภาวนา วัดแต่ละแห่งมีพระอยู่ดูแลวัดรูปสองรูปได้กั้นับว่าดี และเป็นบุญของวัดและหมู่บ้านในสังคตนั้นแล้ว จะป่วยกล่าวไปไยถึงสถานศึกษาที่จะให้ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งสังคตลักษณะเช่นนี้ มีเป็นอนุทาหรณให้เห็นได้ไม่ยากนัก เช่น สังคตชนบทในภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ผลิตบัตถิตออกมา รับใช้สังคตและพระพุทธศาสนาเพื่ออุดชองว่างดังกล่าวนี้ ได้ปีละเป็นจันนวนไม่น้อย แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างในปัจจุบัน โดยเฉพาะใน ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้น ยิ่งเนาเป็นหวงมาก เพราะพระสงฆไม่กล้าที่จะไปอยู่ จะมีพระใจสิงห์อยู่บ้างก็เพียงน้อยนิตเท่านั้น เมื่อไม่มีพระสงฆอยู่ วัดก็จะกลายเป็นวัดร้างไปในที่สุด และปัจจุบันนี้ก็มีวัดร้างเพิ่มจันนวนมากขึ้นตามลำดับ จึงเนาเป็นหวงมาก สงสารญาติโยมชาวที่ไม่มีที่ทำบุญ และไม่มีวัดเป็นจุดศุนย์รวมจิตใจอย่างที่เคยเป็นมา

พุทธศาสนตรบัตถิตไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบทก็ตาม ปัจจุบันนี้ต้องรู้จักการช่วยเหลือสังคต รู้จักการพัฒนาสังคต สงเคราะห์ชาวบ้านให้มากขึ้น พุทธศาสนตรบัตถิตยุคนี้จำเป็นต้องรู้จักการให้ (Giving) อย่างรับหรือเอาอย่างเดียว (Take) ต้องศึกษาสังคต ช่วยเหลือสังคต สงเคราะห์สังคต และช่วยกันพัฒนาสังคตให้มากขึ้น เช่น ในช่วงเดือนเมษายนหรือภาคฤดูร้อน พุทธศาสนตรบัตถิตต้องช่วยกันพัฒนาสังคตด้วยการออกไปอบรมเยาวชนของชาติของสังคตด้วยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพราะช่วงเดือนเมษายนนั้น เป็นช่วงที่ปิดภาคเรียนปิดภาคการศึกษาเด็ก ๆ หรือเยาวชนของชาติของสังคตก็จะว่างจากกิจกรรม และอาจจะสร้างความลำบากความเดือดร้อนใจให้ผู้ปกครองได้ และจะกลายเป็นปัญหาสังคตในที่สุด

เพราะฉะนั้น การที่พุทธศาสนตรบัตถิตหรือพระสงฆในวัดต่างๆ ทัวไป ทั้งในเมืองและชนบทได้ช่วยกันดูแล และทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคตพัฒนาสังคตนั้น ถือว่าถูกต้องแล้ว เป็นการดีแล้วที่

พุทธบุตรได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือและพัฒนาสังคม เพราะการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนั้น นอกจากได้ทำหน้าที่ความเป็นพุทธบุตรที่ดีแล้ว ยังได้ทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และหาศาสนทายาทที่ดีไว้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว และเป็นการพัฒนาเยาวชนด้วยการอบรมศีลธรรม คุณธรรมให้เยาวชนเป็นคนดีของสังคม และประเทศชาติบ้านเมืองอย่างดียิ่งอีกด้วย ต้องอนุโมทนา

มหาวิทยาลัยกับบทบาทพัฒนาสังคมของพุทธศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงของคณะสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่ที่สำคัญตรงนี้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทุกปีเมื่อนิสิตสอบปลายภาคและปิดเทอมในเดือนเมษายนแล้ว นิสิตของมหาวิทยาลัยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหรือวิทยาเขต ทั้งนิสิตที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส ต่างก็พากันออกไปช่วยเหลือสังคมในชนบททุกภาค และแทบทุกจังหวัดของประเทศไทย ในโครงการนิสิตอาสาพัฒนาชนบท และโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

มหาวิทยาลัย ได้จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ขึ้นทุก ๆ ปี ปีละไม่น้อยกว่า ๔๐๐-๕๐๐ แห่ง ทั่วประเทศ และในปี ๒๕๕๔ นี้ มหาวิทยาลัยได้จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นทั่วประเทศจำนวน ๔๔๔ โครงการ นับว่าไม่น้อยทีเดียว ถือว่านิสิตของมหาวิทยาลัย ได้กระจายกันออกไป เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมเกือบทั่วประเทศ

และในปี ๒๕๕๔ นี้ ผู้เขียนก็ได้ไปจัดโครงการดังกล่าวนี้ด้วยเช่นเดียวกันที่ วัดนายาว ตำบลเสาดเดียว อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผู้เขียนเป็นเจ้าของอาวาสอยู่ ได้จัดติดต่อกันมาแล้วเป็นเวลาหลายปี ได้ผลตอบรับจากญาติโยมชาวบ้านดีมาก และได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์ในเขตปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบล กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในถิ่นนั้นทั้งใกล้และไกลเป็นอย่างดี จึงได้รับการสนับสนุนด้วยดีเสมอมาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

กิจกรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นบทบาทของพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น ที่ได้ดำเนินการติดต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน เพราะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมเสมอมา ดังคำกล่าวที่ว่า โลกร่มเย็น จะต้องดับเข็ญได้ด้วยศาสนา

วิสัยทัศน์ของพุทธศาสตรบัณฑิต

ด้านวิสัยทัศน์ของพุทธศาสตรบัณฑิตทุกรูปทุกคนที่จบการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้มีส่วนมากแล้ว มีลักษณะตรงตามวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกประการ กล่าวคือ

๑. เป็นคนดี และคนเก่งอย่างมีสมรรถภาพ
๒. จัดการศึกษาและวิจัยได้อย่างมีคุณภาพ
๓. บริการวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ
๔. บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พุทธศาสตร์บัณฑิตที่สังคมพึงประสงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพุทธศาสตร์บัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ว่า บัณฑิตของมหาวิทยาลัยต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะ ๙ ประการ ซึ่งเรียกว่า นวลักษณะ หรืออัตลักษณ์ ดังนี้คือ (MAHACHULA) :-

๑. **M - Morality** คือมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส
๒. **A - Awareness** คือรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม(Social Change)
๓. **H - Helpfulness** คือมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา
๔. **A - Ability** คือมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา
๕. **C - Curiosity** คือมีความใฝ่รู้ใฝ่คิด
๖. **H - Hospitality** คือมีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม
๗. **U - Universality** คือมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล
๘. **L - Leadership** คือมีความเป็นผู้นำทั้งด้านจิตใจและปัญญา
๙. **A - Aspiration** คือมีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

พุทธศาสตร์บัณฑิตควรปรับตัวในสังคมยุคปัจจุบัน

ในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) หรือยุคน้ำมันแพงที่สุดในรอบหลายสิบปี พุทธศาสตร์บัณฑิตควรอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้ทันอยู่เสมอ ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน ต้องเป็นได้ทั้งพระนักเทศน์ พระนักสวด พระนักปฏิบัติ พระนักการศึกษา พระนักพัฒนา และพระนักปกครอง เป็นต้น เพราะพระสงฆ์ก็คือผู้นำทุกๆ ด้านของสังคมในยุคปัจจุบัน ดังนั้น พระสงฆ์หรือพุทธศาสตร์บัณฑิต จึงควรศึกษาและควรปฏิบัติหรือเตรียมตนให้พร้อม ดังนี้

๑. **พระสงฆ์พุทธศาสตร์บัณฑิตควรเข้าร่วมในการพัฒนาสังคม** เพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และถูกต้องทั้งทางธรรมและทางโลก โดยมีความคิดเห็นว่า วัดหรือสถาบันสงฆ์จะไร้ประโยชน์และสลายไปในที่สุด ถ้าหากพระสงฆ์หรือพุทธศาสตร์บัณฑิตไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (Change and Change) การปรับตัว (Adaptation) นี้ มีใช้ชาวบ้านถวายภัตตาหาร

อะไรก็ฉันทหมด หรือฉันทได้ทุกอย่าง แต่หมายถึงเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนเพราะความยากจน ขาดความ
 คิตรีเริ่มสร้างสรรคในชีวิตประจำวัน ปลอเวลาว่างให้ลวงเลยไปโดยไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย
 ทั้งยังคิดและติดในอบายมุขทั้งปวงอีกด้วย พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาล ควรช่วยเหลือชาวบ้าน
 ในการชี้หน้ทางไปสู่สัมมาชีพที่ชอบโดยการลงมือปฏิบัติพัฒนาชนบทร่วมกับชาวบ้าน ช้ทางออกและ
 บอกทางสว่างให้ มิใช่เอาแต่เทศน์และสวดมนต์ฉันทเข้าเพลอย่างเดียวน พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาล
 ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องเป็นพระสงฆ์ที่พูดได้พูดเป็น ทำได้ทำเป็น อย่าเป็นพระสงฆ์แบบพระประธาน
 ต้องเป็นพระสงฆ์แบบพระสงฆ์จริง ๆ พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลต้องบอกได้และบอกเป็น
 สามารถชี้หน้ทางออก และบอกทางให้ชาวบ้านได้อย่างถูกต้อง และไม่มอมเมาให้ชาวบ้านติดอยู่ใน
 อบายมุข โดยเฉพาะสุราเมรัย เพราะสุราเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาต่าง ๆ ในสังคมทั้งหลายทั้งปวง

๒. พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลจำต้องเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา เพราะหากจะรอ
 เฉพาะการพัฒนาโดยข้าราชการและรัฐบาลแล้วจะไปไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ข้าราชการไม่เข้าใจปัญหา
 ของชาวบ้านและไม่ใกล้ชิดชาวบ้านได้ด้อย่างแท้จริงเหมือนพระสงฆ์ และขาดความเข้าใจในพื้นฐาน
 ชาวบ้านชาวชนบทอีกด้วย ดังนั้น พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการ
 พัฒนาสังคม เพราะพระสงฆ์เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นผู้นำด้วยจิตและวิญญาณในการ
 พัฒนา

๓. ถู่ว่าทางธรรมและทางโลกมีบางอย่างร่วมกันอยู่ ไม่ว่าเราจะอยู่ในสังคมพระหรือ
 สังคมชาวบ้านก็ตาม เพราะเราอยู่ในสังคมเดียวกันคือสังคมไทย มิใช่แยกกันอยู่หรือเห็นห่างกัน
 คือต้องพยายามช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยการช่วยให้ชาวบ้านมีวิชาชีพจะได้
 ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ให้คำแนะนำและความอบอุ่นทางด้านจิตใจได้ แนะนำสัมมาชีพ ให้เป็น
 คนขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากิน ให้รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง และให้รู้จักการประหยัด
 อุดมในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน

๔. พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลเป็นคนกลาง พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลเป็น
 พระของส่วนรวม เป็นพระของคนทุกคน ไม่มีชนชั้นวรรณะ เมื่อทางฝ่ายบ้านเมืองไม่สามารถเข้าไป
 พัฒนา หรือช่วยเหลือชาวบ้านในบางท้องที่ได้ พระสงฆ์หรือพุทธศาสนธรรมาภิบาลควรจะไปช่วยพัฒนา
 ชาวบ้าน เพราะถ้าไม่ไปช่วยเหลือ ก็มองไม่เห็นว่ใครจะเข้าไปช่วยเหลือได้ จะปลอยทิ้งไว้ให้อยู่
 ตามยถากรรมก็ทำไม่ได้ และไม่คิดว่า การที่พระสงฆ์ออกไปพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านวัตถุจะเป็น
 การผิดพระธรรมวินัย แม้ว่าชาวบ้านไม่ยอกให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถูว่างานพัฒนาไม่ใช่
 กิจของสงฆ์ แต่พระสงฆ์ทำนได้พยายามแก้ไขความคิดเห็นอันไม่ค่อยถูกต้องนี้ เพราะพระสงฆ์หรือ
 พุทธศาสนธรรมาภิบาล ต้องช่วยเหลือชาวบ้านมิใช่แต่เพียงด้านจิตใจ แต่ต้องช่วยด้านวัตถุหรือเรื่อง
 การครองชีพครองเรือนอีกด้วย

วัดและพระสงฆ์หรือพุทธศาสนตรบัตถิต เป็นองคประกอบที่เป็นรูปธรรมมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท วัดและพระสงฆ์จะมีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา วัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้นำเอาพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติชอบ เพื่อกำหนดชีวิตด้วยความสงบสุข และยุติธรรมในสังคม

ตามประเพณีของชาวไทยเรากำหนดว่า ชายไทยที่มีอายุ ๒๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไปควรอุปสมบทในพุทธศาสนา ที่ต้องกำหนดอายุเช่นนี้ เพราะถือว่าเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และกำลังเป็นผู้ใหญ่มีใจคอหนักแน่นอดทน และอยู่ในภาวะที่สามารถเล็งเห็นถึงประโยชน์แห่งการบวชได้ และอาจจะสามารถปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

การบวชมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพุทธศาสนา ให้รู้จักข่มใจในการประพฤติปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อเป็นอุปนิสัยปัจจัยในภายหน้า ผู้ที่ยังไม่ได้บวชเรียนนั้นโบราณจะถือว่าเป็นคนดิบ เมื่อบวชเรียนแล้วจึงจะถือว่าเป็นคนสุก คือ เป็นคนได้รับการอบรมมาดีแล้ว รู้จักบาปบุญคุณโทษ มีความเป็นบัตถิต คือ ผู้รู้ จึงมักจะเรียกผู้ที่ลาสิกขาออกมาว่า “ทิด” คือเป็นผู้ได้ผ่านการบวชเรียนมาแล้วนั่นเอง ทิดจึงมาจากคำว่า “บัตถิต” ดังนั้นพุทธศาสนตรบัตถิต จึงมาจากการบวชเรียนเป็นส่วนใหญ่ จึงมีจิตใจที่มุ่งมั่นในการพัฒนาและส่งเสริมสนับสนุนสังคมด้วยดีเสมอมา ไม่ใช่บวชในลักษณะที่เขาพูดกันว่า บวชเล่น บวชลอง บวชครอง ประเพณี บวชหนีทหาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน บวชเลื่อนฐานะ เป็นต้น

พระสงฆ์หรือพุทธศาสนตรบัตถิตนั้น มิใช่จะเพียงแต่บวชเข้ามาเพื่อเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังคงมีบทบาทต่อสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย ซึ่งตามสายตาของประชาชนโดยทั่วไปแล้ว อาจจะมองบทบาททางสังคมของพระสงฆ์เฉพาะด้านศาสนพิธี เพราะจะขาดพระสงฆ์ในการประกอบศาสนพิธีไม่ได้ แต่โดยพื้นฐานความเป็นจริงแล้ว บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์หรือพุทธศาสนตรบัตถิตมีมากกว่าการเป็นเพียงผู้ประกอบศาสนพิธีเท่านั้น ดังที่พระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ปรยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์หรือพุทธศาสนตรบัตถิตไว้ว่า

“หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์หรือพุทธศาสนตรบัตถิตนั้นมีบัญญัติไว้ว่า เป็นผู้ให้ธรรมทาน ธรรมทาน คือ การให้ธรรมะ แจงความหมายออกไปว่า เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำในเรื่องหลักความดีงามหรือหลักการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งที่ดีงาม ซึ่งมีความหมายกว้างขวาง เราต้องการให้สังคมประสบสิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆ จึงนับได้ว่า

เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมะอยู่ด้วย สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันใหญ่อย่างหนึ่งในสังคมไทย ในฐานะที่เป็นสถาบันเช่นนี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ในตัวหรือจะว่าเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลาดีกว่าได้ โดยมีบทบาทในทางสังคมเองบ้าง พฤติกรรม กิจกรรมและกิจการต่างๆ ที่พระสงฆ์กระทำ มีผลกระทบต่อสังคมไปด้วยบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง เพราะฉะนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอนก็ตาม หรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัดวาอารามก็ตาม จะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม” แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ได้ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” และ “ให้บรรพชิตพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ... วันคืนล่วงไป บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่”

นอกจากพระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธา ควรจะเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมตามหลักพุทธธรรมและพุทธพจน์แล้ว ตามสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต และการบำเพ็ญภาวนาของพระสงฆ์ มีเหตุผล ๓ ประการที่ผลักดันให้พระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธา เข้ามามีบทบาทต่อสังคมคือ “ประการแรก การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธาต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย ประการที่สอง สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และประการสุดท้าย โดยคุณธรรม คือเมตตาธรรม พระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์”

ถ้าหากสังคมเกิดวิกฤตมีปัญหาดังกล่าวมากมาย ประชาชนประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนอดอยาก พระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธา ก็จะไม่สามารถบำเพ็ญภาวนาอย่างสุขสงบได้ อย่างน้อยก็ต้องได้รับผลกระทบในด้านปัจจัยสี่ ต้องอดอยากยากแค้นไปด้วย เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากประชาชน พระสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้นำตนเอง ไม่มีอาชีพ ไม่สามารถหาปลาหรือฆ่าไก่มาประกอบอาหารได้ เมื่อชาวบ้านเดือดร้อนพระสงฆ์ต้องเดือดร้อนด้วย ประกอบกับพระสงฆ์คือผู้ทรงศีลมีเมตตาธรรม เมื่อเห็นผู้ใดตกทุกข์ได้ยาก ต้องพยายามหาทางบรรเทาแก้ไข

เพราะฉะนั้น พระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยอย่างใหญ่หลวง ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยา และกิจกรรมทางโลกทางธรรม พุทธศาสนศรัทธาได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง และขาดมิได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้จะเป็นที่พึ่งพิงทางใจและเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนกิจแล้ว พระสงฆ์หรือพุทธศาสนศรัทธา ยังทำหน้าที่ให้บริการด้านอื่นๆ อีกมากมายที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นศูนย์กลางพระพุทธานุศาสน์ บูรณาการกับ

ศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคมให้เกิดขึ้น ภายในชุมชน เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคงและมีความอยู่เย็นเป็นสุขในการดำรงชีวิตในสังคมสืบไป ชั่วกาลนาน

* * * * *

เอกสารอ้างอิง

การพัฒนาทางเลือก. วิธีทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนของประเทศไทย : วารสารสุขุทัยธรรมมาธิราช ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๒.

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในอนาคต. บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ. วิถีวิทยาการศึกษาสังคมไทย วิธีใหม่การพัฒนา. เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์, ๒๕๓๗.

พระครูปริยัติกิตติธำรง(ทองขาว กิตฺติธโร), ผศ.ดร., สถาบันสังคม. สำนักพิมพ์ บริษัท จรัสสินทวงศ์ การพิมพ์ จำกัด : กรุงเทพมหานคร. ๒๕๕๒.

_____ .การเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สำนักพิมพ์ บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. จุฬการพิมพ์ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๙.

พระไพศาล วิสาโล. แนวโน้มพุทธศาสนาไทย ในศตวรรษที่ ๒๑, บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๓.

พระมหาทองขาว กิตฺติธโร. พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาสังคม. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๕.

สุภา อุฑโท, บทบาทพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.